

**BOSHLANG'ICH TA'LIMDA INTEGRATSIYA VA UNING O'ZIGA XOS
XUSUSIYATLARI****Qahramonov Aliboy Yolgoshovich***Filologiya fanlari nomzodi, ISFT instituti katta o'qituvchisi***Abdumutalova Surayyo Shavkat qizi****Izatolloyeva Zebo Ubaydullozoda****SHaripova Mavluda SHarifjon qizi***ISFT instituti Boshlang'ich ta'lim fakulteti 3-kurs talabalari*

Annotatsiya: *Hozirgi kunda boshlang'ich maktab ta'limini integratsiya qilish haqida ko'p gapirilmoqda. Bu tushuncha kichik maktab o'quvchisi atrofidagi olamni bir butunligicha qabul qilish, uning uchun o'quv fanlari nomi emas, balki atrofidagi olam obyektlarining tovushlar, ranglar, hajmlarning turli-tumanligining qiziqarliligi bilan harakterlanadi. Bolalarning tabiat va kundalik hayotdagi barcha narsalarning bog'liqligini ko'rishga o'rgatish kerakligini o'qituvchi sezadi, biladi. Mazkur maqolada boshlang'ich ta'limda integratsiya, uning o'ziga xos xususiyatlari va muammolari keltirib o'tilgan.*

Kalit so'zlar: *integratsiya, ta'lim, fan, fanlararo aloqadorlik, dars, metod, integratsion yondashuv, muammo, qonun.*

Ilm-fan yutuqlari va ularning insonlar hayotidagi o'rni rivojlangan mamlakatlar maktab ta'limi mazmuni va strukturasi ta'sir o'tkazmay qolmaydi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida fikrlash qobiliyatining har xil turlarini shakllantirish integratsiyaning negizi hisoblanadi. Asosiy fanlarni o'zlashtirish va olamdagi bor narsalar qonuniyatlarini tushinishda predmetlar ichidagi va predmetlararo aloqalarini o'rnatish ta'limni integratsiyalashga yondashuvning metodik asosidir. Bunda turli darslar tushunchalariga ko'p marta qaytish, ularni chuqurlashtirish va boyitish, shu yoshga tushunarli bo'lgan muhim belgilarni aniqlash orqali erishish mumkin. Shunday qilib, tarkibiga shu o'quv predmetiga tegishli bo'lgan tushunchalar guruhi kiritilgan har qanday dars integratsiyaga asos qilib olinishi mumkin.

Integratsiya- bu fanlarning differensial jarayon davomida yaqinlashuvi va bog'liqligidir. Integratsiya jarayoni fanlar orasidagi aloqani yangi, yuqori sifatda bir-biriga bog'lash bosqichi bo'lib, o'zini yuqori ko'rinishda namoyon etadi. Shuni alohida qayd etish kerakki, integratsiya jarayoni asoslari uzoq o'tmishdagi xalq pedagogikasi va ilmiy pedagogikaga asoslangan. Integratsiya fanlararo bog'liqlikdir. Fanlararo bog'liqlik asoslari tabiatni to'la holda o'quv darsliklarda ko'rsatish va tushuntirish zaruratidan paydo bo'lgan.

Ta'limni integratsiyalashning asosiy maqsadi boshlang'ich maktabdayoq tabiat va jamiyat haqidagi yaxshi tasavvur asoslarini qo'yishi va ularning rivojlanishi

qonunlariga o'z munosabatlarini shakllantirishdir. Mana shuning uchun kichik maktab o'quvchisi predmet yoki voqelik hodisalarining bir necha tomondan ko'rish muhimdir.

Zamonamiz yangi asrning yangilanish davrida ekan, bu borada farzandlarimizni jamiyat taraqqiyotiga hamohang barkamol shaxs qilib tarbiyalamog'imiz darkor. Shunday ekan mamlakatimizga "sifatli" yoshlarni yetkazib bermog'imiz shart. Bu borada prezidentimiz Shavkat Mirziyoyevning mana bu so'zlari yodga tushadi: "Sizlarga yaxshi ma'lum, mamlakatimizda amalga oshirilayotgan barcha islohot va o'zgarishlar keng ko'lamlı dasturlar yagona va ulug' bir maqsadga qaratilgan. U ham bo'lsa, xalqimiz hayotini yanada obod va farovon qilish, farzandlarimizni har tomonlama yetuk va barkamol etib tarbiyalashdan iborat".

Yurtimizda "Ta'lim to'g'risidagi" qonuni, "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi" va shu kabi ko'plab me'yoriy hujjatlar, prezident farmonlari, prezident qarorlari o'quvchi-yoshlarimizni komillikka yetaklashda zamin bo'lib xizmat qilmoqda. Ta'lim sohasidagi o'zgarishlar faol rivojlanayotgan davrda "integratsiya" tushunchasi dunyo miqyosida o'z o'rnini egallab bormoqda. Integratsiya asosida dars o'tish bu eng asosiysi vaqtdan yutishdir demakdir. Mamlakatimizda integratsiyaga bog'liq turli mavzularda ishlar ko'rildi. Integratsiya borasidagi ishlar, baxslar ko'p lekin quyidagi savollar javobsiz qolyapdi:

Biz integratsion dars deyapmizu, ularni amalda qo'llay olyapmizmi?

Boshlang'ich sinflardagi darslar integratsiya asosida o'tilsayu, tanlangan fan mavzularining o'tish muddati turli choraklarda bo'lsa unda nima qilish kerak?

Integratsiyalashgan dars 45 daqiqada o'tilsa ham alohida-alohida bir soatlik dars hisoblanadimi?

Integratsion dars o'tishga maktablarimizda sharoit bormi?

Turli jurnallarda integratsion dars ishlanmalarni ko'ryapmiz. Ularni darsda qo'llashga ruhsat bormi? Agar ruhsat bo'lsa dars jadvalidagi bir dars soatining vaqti bo'sh qolaveradimi?

Asosiy fanlarni o'zlashtirish va olamdagi bor narsalarning qonuniyatlarini tushinishda predmetlar ichidagi va predmetlararo aloqalarni o'rnatish ta'limga integratsiyalashga yondashuvning metodik asosidir. Bunga turli darslarga tushunchalarga ko'p marotaba qaytishi, ularni chuqurlashtirish va boyitish, shu yoshga tushunarli bo'lgan muhim belgilarni aniqlash orqali erishish mumkin. Shunday qilib, yaxshi shakllangan tuzilish va o'tkazish tartibiga ega bo'lgan, tarkibiga shu o'quv predmetiga tegishli bo'lgan tushunchalar guruhi kiritilgan har qanday dars integratsiyasiga asos qilib olinishi mumkin. Lekin integratsiyalashgan darsga boshqa fanlar, boshqa o'quv predmetlari bilan bog'liq tushunchalar tahlil qilishning natijalari kiritiladi. Masalan, "qish", "sovuq", "bo'ron" kabi tushunchalar o'qish, rus tili, tabiiy fan, musiqa, tasviriy san'at darslarida ko'rib chiqiladi. Tushunchalarni tahlil qilish boshqa o'quv darslarida o'zlashtirilgan bilimlarga murojaat qilinadigan darslar

integratsiyalashgan hisoblanadi. Dars ijodiy, erkin bo'lishi bilan birga, yaxlit, mantiqan ketma-ket, o'ziga xos o'tishi metodikasiga ega bo'ladi.

Shu kabi savollar integratsiyalashgan dars o'tishimizga halal berib kelmoqda. Qachonki, bu savollarga aniq, to'liq javob bersakkina biz integratsiyaning rivojlanishini tezlashtira olamiz. Misol uchun ona tili va matematika fanlarining integratsiyalashgan mavzularini 3-sinflar misolida ko'rib chiqaylik. 3-sinf matematika kitobidagi: Rost va yolg'on mulohazalar va 3-sinf ona tili kitobidagi darak gap mavzularini integratsiya qilsa bo'ladi. Chunki mulohazalar bu darak gaplardan iborat fikrlardir. Mulohaza hech qachon so'roq gap, undov gap, buyruq gaplardan tuzilmaydi. Rost va yolg'on mulohazalar berilgan darak gaplarni rost yoki yolg'onga ajratishni talab qiladi.

Integratsion darslarni amalda qo'llashga keng yo'l ochilishi; integratsion darslar uchun sharoitlar yaratilishi; integratsion darslar mavzulari o'tish muddati turli choraklarda bo'lsada o'tilganlar hisoblanishi mumkin.

Darslar 45 daqiqa ichida o'tilsa ham alohida-alohida soatlar hisoblanishi;

Integratsiyalashgan bo'sh qolgan soatning qo'shimcha mashg'ulotlarga yo'naltirilishi. O'ylaymanki, integratsiya asosida dars o'tish uchun barcha to'siqlar olib tashlansa, o'quvchilarimiz yanada mukammal shaxs bo'lib kamol topishadi.

Boshlang'ich ta'limda integratsiyani amalga oshiruvchi bo'g'in vazifasini o'qituvchining o'zi amalga oshiradi. U bolalarning arifmetikaga, yozishga, tabiat va ko'pgina boshlang'ich tushunchalarga o'rgatadi. O'z kuch va imkoniyatlari darajasida bu ishni amalga oshiradi. Boshlang'ich ta'limda integratsiyani bir-biriga nisbatan yaqin fanlarni birlashtirish asosida ko'rish maqsadga muvofiq. Ta'limning keyingi pog'onalarida u asosiy fanlarning chegaralarini birlashtirishga harakat qiladi. Boshlang'ich ta'lim-tarbiyani integratsiyalashda ijobiy va salbiy omillar mavjudligini hisobga olish kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR;

1. O'zbekiston Respublikasining Ta'lim to'g'risidagi Qonuni. – Toshkent: Sharq, 1998.
2. Mirziyoyev Sh. Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'tarilamiz. – Toshkent: O'zbekiston, 2017.
3. Mirziyoyev Sh. Erkin va farovon demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. – Toshkent: O'zbekiston, 2017.
4. Mavlonova R. va boshqalar. Boshlang'ich ta'limning integratsiyalashgan pedagogikasi. – Toshkent: Ilm-ziyo, 2009.
5. Yo'ldoshev J. Xorijda ta'lim integratsiyalashgan va maxsus kurslar. – Toshkent: Sharq, 1995.
6. R. Ikromova, X. G'ulomova va boshqalar. Ona tili. 3-sinf – Toshkent: O'qituvchi, 2020.